1853. N°. 99.

# LEYDSCHE COURANT.

*De Courant wordt Maandag, Woensdag en Vrijdag uitgegeven. Die van Maandag komt uit Zaturdag Avond.*

VRIJDAG, 19 AUGUSTUS.

*De Prijs der Courant is f 12 in het jaar; de afzonderlijke nommers worden tegen 10 Centen afgegeven.*

## BINNENLANDSCHE BERIGTEN.

### LEYDEN, 18 Augustus.

Gisteren morgen ten 9½ ure is uit de Binnenvestgracht nabij de Zijlpoort opgehaald het lijk van zekeren A. de V. oud 32 jaar, ongehuwd, dubbelaar, wonende alhier aan de Uiterstegracht in de Bloemendaalsche poort. Hij heeft ten 8½ ure zijne woning verlaten; vermoedelijk heeft hij zich in eene vlaag van waanzinnigheid van het leven beroofd, aangezien hij reeds eenen geruimen tijd in het ziekenhuis alhier is verpleegd geweest en onhersteld hetzelve ll. Zaturdag heeft verlaten.

— De landen in het drooggemaakte Haarlemmermeer, waarvan wij in onze vorige den verkoop hebben medegedeeld, zijn gekocht: de 2de combinatie door onzen stadgenoot den Heer C. M. Bronkhuyzen, de 1ste door den Heer Rutgers van Rozenburg, en de 3de, 4de, 5de en 6de door Ds. van Voorst, beiden te Amsterdam.

— Uit Utrecht schrijft men, dat Z. M. aldaar den 14den September werd gewacht, om er eenige dagen te vertoeven.

— De Prins van Oranje is op het Instituut te Noordhey wedergekeerd tot hervatting zijner studiën.

— De Rijksmiddelen hebben in de afgeloopen 7 maanden ƒ 373,773 meer opgebragt dan in dat zelfde tijdvak van 1852.

— In een gezelschap jongelieden te Rotterdam hield men zich verleden week bezig met groen maken, voor een paar dat in het huwelijk zoude treden. De jenever-flesch vervulde eene hoofdrol. In dit gezelschap bevond zich een jongeling van 22 jaren, die reeds tamelijk aan den jenever was gewoon gemaakt. Nadat hij twist had gehad met een meisje, ging het gezelschap ten 4 ure 's nachts huiswaarts. Aan de Delftsche Poort wilde hij niet verder gaan. Eindelijk ging het gezelschap weg; en toen men naar hem omzag, was hij verdwenen. De ongelukkige was tusschen de leuning door in het water gevallen. Men had den drenkeling vrij spoedig op het droogе. Hij was reeds bewusteloos. Bijgekomen, klaagde hij over pijn in de borst, en nu bleek, dat hij op den sluitboom voor de brug was neergekomen. Hij is den volgenden dag overleden.

Zondag in den vroegen morgen, raakte een ander aldaar met zijn meisje in een hevige twist, en hetzij met opzet of bij ongeluk, door drank verhit, in het water. Met veel inspanning is hij gered en na een uur bewusteloosheid, bijgekomen.

— Bij het voetvolk zullen weder Muziekcorpsen worden opgerigt.

— De Vereeniging tot bevordering van de belangen des Boekhandels heeft ƒ 600 gegeven aan de Hoofd-Commissie tot oprigting van een metalen standbeeld ter eere van Lourens Janszoon Coster.

— De *Utrechtsche Cour.* meldt dat het slot Loevestein niet zal worden gesloopt, maar integendeel, zooveel noodig is, hersteld; bomvrije gewelven zullen worden gelegd, doch die van buiten niet te zien zijn.

— Aangaande de koe van zekeren J. Hatzman te Hoogersmilde waaromtrent gemeld is, dat zij slangen in het hart had, leest men in de *N. Dr. C.* het volgende: De koe is overleden aan een hartziekte, waardoor de aderen in het hart als opgevuld waren met gestold bloed. Bij het openen nu van het hart hebben die aderen, gekronkeld als zij daarin zaten, eene regte gedaante aangenomen, en van daar dat men zeide: zij leven, het zijn slangen, waarmede zij, wat de gedaante betreft, wel een weinig overeenkomst hadden. Toen nu de bewerker zeide de koppen er afgesneden te hebben en er nog wat verbeelding en wat geloof aan hekserij bijkwam, hebben de aanschouwers in hunne domme bijgeloovigheid de opgezwollene aderen voor slangen aangezien!

— Uit Weenen wordt per telegraaf berigt, dat de staat van beleg van Weenen, Praag en de Boheemsche vestingen met 1°. September zal worden opgeheven.

— De cholera in Kopenhagen neemt gedurig af; den 13den zijn slechts 58 personen aangetast en 33 overleden; ten platten lande verbreidt zich de ziekte echter meer en meer. — Ook te Warschau is de cholera uitgebarsten.

### 's GRAVENHAGE, 18 Augustus.

Z. M. heeft benoemd tot Burgemeester te Ooster- en Sir-Jansland A. v. d. Haye, en tot Substituut-Officier bij de Arr.-Regtbank te Leeuwarden Mr. J. H. Alberda, Advocaat aldaar.

— Z. M. heeft benoemd tot Notarissen: te Tilburg, J. A. Daamen, thans Griffier van het Kantongeregt aldaar; te Capelle, R. Middelkoop, thans Burgemeester aldaar, en te Oisterwijk, J. A. Ramaer, Candidaat-Notaris te Berlicum.

— H. K. H. Prinses Marianne heeft voor 175,800 thl. het heerlijk goed Weisswasser in Silezië doen koopen.

— Ter voorkoming van misverstand heeft de Minister van Binnenl. Zaken bekend gemaakt, dat de Wethouders, in 1853 als Raadsleden hebbende moeten aftreden, en die als zoodanig herkozen zijn, weder aan eene herkiezing als Wethouders zijn onderworpen, en dat, zoolang deze laatste herkiezing niet heeft plaats gehad, zij geen zitting in het collegie van Burgemeester en Wethouders mogen hebben.

### *Tweede Kamer der Staten-Generaal.*

*Zitting van Dingsdag 16 Augustus.*

De Heer v. Lynden van wiens rede wij in ons vorig nommer slechts een gedeelte konden mededeelen, heeft, na het betoog dat de lijdelijkheid van het vorig Ministerie onbestaanbaar was met de Gwt., den wil des Konings en de eer, 't belang en de rust des Lands, gesproken over de tegenstrijdigheid der verzekering van dat Ministerie, dat Rome geen, en van Kardinaal Antonelli dat Rome wèl kennis had gegeven, en verder verklaard dat hij niet voor een wet was, maar nu echter de Regering wil ondersteunen.

De Heer Dommer van Poldersveldt erkent dat de Pauselijke allocutie aanleiding heeft gegeven tot al hetgeen er is gebeurd. Op het standpunt, waarop de meesten, die de allocutie gelezen hebben, zich stellen, erkent hij daarin woorden te vinden, die hij volle regt geeft af te keuren. Het is een feit, dat de allocutie onrust baarde. Maar dit is niet alles; er waren nog andere oorzaken van staatkundigen aard. Er waren personen, die de Grondwetsherziening tegen wil en dank hebben zien tot stand brengen. De gelegenheid, bij het uitvaardigen der allocutie, was nu te schoon om haar stilzwijgend voorbij te laten gaan. De beweging vond plaats en de Koning maakte van zijn regt gebruik, hem bij de Gwt. gegeven. Dat gebruik eerbiedigende, wil spreker alleen de handelingen van het tegenwoordig bewind ter toetse brengen. Het beging dadelijk eene politieke fout: namelijk, van, in stede van zich te plaatsen *boven* de beweging, zich te stellen *in* de beweging, zich te laten medeslepen *door* de beweging. Hij gelooft, dat dit bewind zich daardoor op een gevaarlijk standpunt heeft geplaatst. Hij verklaart ten volle, dat als het R. K. Kerkgenootschap zoo slecht was, als hij het heeft hooren afschilderen, hij daarvan geen lid meer zou wezen. Hij kan als Katholiek in deze vergadering zeer goed zijn standpunt vervullen. Verder verklaart de spreker, dat hem deze wet voorkomt te zijn ongrondwettig, tegen het welbegrepen belang van het land, tegen het belang des Konings, en de Regering zelve. Nadat de spr. dit nader had uiteengezet, verklaart hij, naar gemoedelijke overtuiging, zijn pligt te hebben betracht en zijne zienswijze te hebben doen kennen. Hij hoopt getrouw te zijn gebleven aan zijn voornemen om niemand te kwetsen. Mogt hij iets gezegd hebben, dat hinderlijk was, hij verzoekt daarover verschooning. Hij verklaart zich tegen de wet.

De Heer Sloet tot Oldhuis Vening acht de voordragt geoorloofd naar de beginselen der Gwt., en zal zich daarbij niet laten terughouden door de vrees, dat men bij zoodanige wet te ver zou gaan. Hij vereenigt zich in het algemeen met het standpunt, door de Regering in de Memorie van Beantwoording aangenomen, en ontwikkelt nader zijne meening in eenige bijzondere punten.

De Heer v. Heiden Reinestein stelt voor, vermits er nog zoo vele redenaars zijn ingeschreven, ook avondzittingen te houden. Na de afstemming waarvan, de Heer Elout voorstelt om ten 10 ure 's morgens te beginnen, dat met 42 tegen 20 stemmen wordt aangenomen.

De beraadslagingen worden hervat. De Heer Sander verklaart, na eene beschouwing van de verschillende ontvangst die het ontwerp had gehad en verder van het ontwerp zelf, in de wet geene verdere bepalingen te vinden, dan welke geoorloofd en noodzakelijk zijn, waarbij de godsdienstige vrijheden beperkt of verkort zouden worden. Hij heeft ze ernstig overwogen, en daarin nergens strijd met de Gwt. gevonden. Integendeel heeft hij daarin gezien uitvoering en leven, gegeven aan hare beginselen, ten aanzien der verhouding tusschen Kerk en Staat. Daarbij is het waarlijk niet noodig op nevenbedoe-

lingen te denken. Elk onpartijdig Nederlander, niet beneveld door de allocutie, zal moeten erkennen, dat voor een groot gedeelte der Natie reden tot bezorgdheid aanwezig was; dat de tijd geboren was, om aan het toezigt, door de Gwt. bepaald, uitvoering te geven. Men vond in die Gwt. wel het beginsel van toezigt gehuldigd, maar niet geregeld. Men zag naar die regeling uit, en vond de wet van Germinal. De Regering meende, dat die nog van kracht, doch niet meer voor onzen tijd passende was; daarom bood zij de tegenwoordige wet aan. Spr. is nopens het nog van kracht zijn der wet van Germinal niet eens met de Regering, doch dit doet niets ter zake. Genoeg bij hem en ook bij anderen bestaat daaromtrent verschil, en daarom is, ook met het oog op de wet van Germinal, de voordragt noodig, tevens wenschelijk, ter verzekering van de eenvormige uitvoering der Gwt.

De Heer Storm van 's Gravesande erkent dat de Gwt. de vaststelling van eene wet op dit stuk niet verbiedt. Maar die wet had vóór de invoering der R. Kath. hierarchie moeten vastgesteld zijn. Ook hij acht het ongelukkig, dat thans geen Minister voor de R. K. Eeredienst tegenwoordig is. Was deze tegen de wet geweest, dan had hij zijn ontslag moeten nemen. Was hij ten voordeele daarvan gestemd, dan had hij bij deze beraadslagingen tegenwoordig moeten zijn. Zonder alles goed te keuren, wat door het vorig Ministerie mogt verrigt zijn, gelooft hij, dat de vorige Ministers de gevolgen van deze zaak niet genoeg hebben voorzien en dat zij de natie niet genoeg hebben gekend. Kon deze wet het doel treffen, dat het Ministerie daarmede beoogt; wierd daarbij vooral gene terugwerkende kracht gegeven, hij zou tot de vaststelling van dergelijke wet kunnen medewerken. Maar neemt men al die bepalingen weg waartegen hij bezwaar heeft, dan zal er weinig overblijven en dan zal het doel van zelf vervallen. Als Protestant ontkent hij geenszins dat hij met bezorgdheid de strekking en de pogingen van het Hof van Rome gadeslaat tot uitbreiding van gezag. Vestigt hij het oog op hetgeen hij in Europa ziet gebeuren, op de taal van het Fransche blad *l'Univers*, op de pogingen der clericalen in België, dan moet dat alles bezorgdheid wekken, zoowel bij de Protestanten als bij de liberale Katholieken. Dat alles kan hem echter niet bewegen zijne toestemming tot deze wet te geven. De spanning, welke men trachtte te doen ophouden, is van den kant der Protestanten naar dien der R. K. overgebragt. Hij acht het in het welbegrepen belang van Katholieken en Protestanten, en van het Stamhuis, dat ons regeert, dat deze wet niet worde aangenomen.

De Heer Luyben veroorlooft zich deze wet eene verdrukkings-wet te noemen. Haar opschrift is eene bespotting geworden. Zij is uitsluitend tegen de R. K. gerigt. Elke repressive wet op dit terrein is ongrondwettig. Dit blijkt uit al hetgeen er in 1848 bij de Grondwets-herziening is gezegd en voorgevallen, waarvan de geschiedenis door den Heer de Man met zooveel juistheid is ontvouwd. Hij ziet in de wet niet anders dan een beginsel tot verkrachting van de Gwt. en tot verdrukking der Katholieken. Met gerustheid zal hij tegen het ontwerp stemmen, hoezeer er in het Ministerie mannen zitting hebben, wien hij vroeger vriendschap en vertrouwen schonk.

De Heer Bots betoogt 1°. dat de voordragt is ongrondwettig, 2°. dat het ontwerp is grievend en beleedigend voor de belijders der Kath. godsdienst, 3°. dat het ontwerp is onstaatkundig en ongeschikt om het doel te bereiken dat de Regering zich voorstelt.

De Heer de Kempenaer is van oordeel, dat deze zaak op zich zelve hoogst eenvoudig is. Aan den Koning is opgedragen de zorg om te waken dat de Kerkgenootschappen zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat, en de Regering zegt dat zij daartoe eenige wettelijke bepalingen noodig acht. Van waar dan die opgewektheid? De redenen zijn niet ver te zoeken. Er zijn er die in alles en over alles, ook in zake van godsdienst eene onbepaalde vrijheid verlangen, alleen beperkt door de bepalingen van de strafwet; maar er zijn er aan den anderen kant ook, die dat roekeloos, gevaarlijk achten; die meenen dat de aard en inrigting der maatschappij vordert dat ieder iets opoffert en zich banden getroost in het belang van orde en veiligheid. Er zijn die het geschiedboek des Vaderlands willen hebben gesloten, om met hun leven en werken een nieuw tijdvak te openen; maar er zijn er ook die dat geschiedboek op hoogen prijs stellen om er lessen van wijsheid uit te putten. Er zijn er in den lande, die, verheugd over hetgeen een vorig bestuur heeft gedaan of nagelaten, meenen dat de zege hun is en zich daarom beroepen op een verkregen regt. Maar er zijn er ook die het verrigte en verzuimde betreuren en meenen dat nu met voorzigtigheid, de nadeelen welke ontstaan zouden kunnen, moeten worden voorkomen. Van daar dat eene eenvoudige zaak, zoo veel beweging, zoo veel opgewondenheid heeft te weeg gebragt. De Regering ontwaart en doorgrondt dat verschil van meening en op hetzelfde oogenblik dat zij naar buiten onderhandelingen aanknoopt, neemt zij maatregelen naar binnen, door de aanbieding dezer wet. Die wet nu, gewraakt uit verschillende oogpunten, wenscht spr. te verdedigen tegen de voorname beschuldiging van ongrondwettigheid. Hij gaat nu tot staving van zijn betoog, het VI hoofdstuk der Gwt. in de bijzonderheden na; maar neemt het ontwerp aan om het gevaar te ontwijken van door het hare te willen, niets te verkrijgen.

De zitting is opgeheven tot Woensdag 10 ure.

### *Zitting van Woensdag 17 Augustus.*

Aan de orde is de voortzetting der algemeene beraadslagingen over het wetsontwerp tot regeling van het toezigt over de onderscheidene kerkgenootschappen.

De Heer van Eck heeft drie punten van beschouwing bij deze wet. Het *eerste* betreft de *wijze van indiening*; het *tweede*, de *omstandigheden* die tot de aanbieding der wet hebben geleid; het *derde*, de behandeling der *wet zelve.*

1°. Wat de wijze betreft, waarop deze voordragt is aangeboden, meent hij, dat de onderteekening der memorie van toelichting is inconstitutioneel, als geheel in strijd met de Grondwet. Die memorie toch is onderteekend namens de Ministers, terwijl het van algemeene bekendheid is, dat de Heer Lightenvelt, die zich thans buiten 's lands bevindt, tegen de wet is gestemd.

Wat ten 2de de omstandigheden aangaat, tot aanbieding der wet, zegt hij dat de Regering wel zijne toestemming moest geven tot regeling van het R. K. kerkgenootschap, omdat de Gwt. het voorschreef en omdat de Kamer zelve er bij herhaling op aangedrongen had. Ook de tegenwoordige Ministers van Hall en van Doorn hebben meermalen op de onafhankelijke vestiging van het R. K. kerkgenootschap aangedrongen. Overigens heeft het vorige Ministerie ten deze niets gedaan zonder overleg met den Pauselijken Stoel en heeft het omtrent die regeling mededeeling gevraagd, zoowel ten aanzien der wijze, als van den tijd, waarop die organisatie zou plaats hebben. Maar dan bestaat er ook geen regt, om zulke grievende beschuldigingen tegen het vorige Ministerie kenbaar te maken, als gisteren door den Heer van Lynden was geschied.

De spr. treedt ten 3de in de beschouwing van de wet zelve, en die beschouwing komt daarop neder: *a.* dat de wet is ongrondwettig; *b.* dat zij niets regelt; *c.* dat zij onregtvaardig is. *A.* Zij is ongrondwettig, omdat de Gwt. verbiedt bij eene afzonderlijke wet dit onderwerp te regelen. *B.* De wet regelt niets. Het ontwerp doet slechts een greep in de zaak. Er is geene orde, geene leiding, geene eenheid, geen verband, tusschen zijne verschillende bepalingen. Men kan er artikel voor artikel uitligten en de wet blijft volkomen in haar geheel. *C.* De wet is onregtvaardig. Spr. acht die onregtvaardigheid reeds gelegen in de afzonderlijke regeling der zaak en stelt in het licht, dat het regt tot het nemen van zoodanige beperkende maatregelen als verschillende bepalingen aan den hand geven, er toe leiden zal om in de toekomst de ongelijkheid en onregtvaardigheid nog verder uit te breiden.

De Heer van Wintershoven, schoon ongenegen, door eene herhaling van de verschillende bijgebragte argumenten den loop dezer langgerekte beraadslagingen nog te verlengen, is nogtans verpligt zijne stem tot afkeuring van dit ontwerp toe te lichten, een ontwerp dat hij ongrondwettig beschouwt en als van eene gevaarlijke strekking, dat, wet geworden, de noodlottigste gevolgen zal na zich slepen. Er is eene omstandigheid waarover hij het stilzwijgen niet mag bewaren: het betreft de afwezigheid van den Minister voor de R. K. Eeredienst, den Heer Lightenvelt. Het komt hem onbegrijpelijk voor, dat een Staatsman die belast is met de bescherming der godsdienst van een aanzienlijk deel der natie, op dit oogenblik uit deze vergadering en uit dit land verwijderd is. Hij moet het ernstig afkeuren, dat, op het oogenblik dat eene wet als deze zal worden tot stand gebragt, afwezig is een Minister, die geacht moet worden het best met de behoeften van het R. K. kerkgenootschap bekend te zijn. En nu ontwikkelt de spr. de ernstige bezwaren, die bij hem tegen deze wet bestaan. Wat 1°. hare ongrondwettigheid betreft, vereenigt hij zich volkomen met de gronden, door de Heeren de Man en van Nispen aangevoerd. Eene tweede reden van verwerping vindt spr. in hare te late indiening, waardoor men een weg is ingeslagen, strijdig met de belangen en de eer van Nederland. In de derde plaats acht hij de Kamer volslagen onbevoegd tot de aanneming eener wet, die men zoo teregt genoemd heeft »het *April-protest* in wettelijken vorm." De Staten-Generaal hebben geene bevoegdheid religie-protesten te maken, met terzijdestelling der gewigtige belangen, aan hen toevertrouwd. Mogt de wet tot stand komen, dan zal zij verafschuwd worden door 1,200,000 Nederlanders en nog door zoo velen, in vervolg van tijd, als de gemoederen wat meer bedaard zullen zijn. Hij schetst van de toepassing dezer wet de gevaarlijke gevolgen en de ernstige bezorgdheid, die zij verwekken zal.

De Heer van Lennep betwijfelt of, wanneer de aangeboden wet moet strekken om veler gemoederen gerust te stellen, de Ministers daartoe wel den meest geschikten weg hebben gekozen. Het is reeds bij het adres gezegd, dat de Ministers zich niet op zoo onzijdig, haast onverschillig standpunt hadden moeten plaatsen, maar eene meer stellige kleur aannemen, ten einde reeds van den aanvang te zien, of zij de meerderheid in de Kamer hadden. Door de tegenwoordige discussiën is men intusschen bevestigd geworden, dat de Kamer is noch ultramontaansch noch vrijzinnig. Moet nu de wet dienen, om dat gedeelte der natie, hetwelk in hetgeen hem heilig en dierbaar is, geschokt is, gerust te stellen, dan had men, volgens spr., langs een' anderen weg tot hetzelfde resultaten kunnen komen. Men had aan den eenen kant langs diplomatieken weg kunnen onderhandelen, en aan de andere zijde, zoodanige besluiten nemen als de Gwt. veroorlooft, behoudens verantwoordelijkheid der Ministers. Nu echter eenmaal de wet is aangeboden, zal spr. niet vragen, of zij is tijdig, maar alleen of zij met de Gwt. overeenkomt. In het VIe hoofdst. der Gwt. zijn twee belangrijke woorden: *beschermen* en *waken.* Op gelijke bescherming heeft elk kerkgenootschap aanspraak: zij is een pligt van elk bestuur, van elk ambtenaar: zij is het ook van de Vertegenwoordiging. Dat spr. van dien geest doordrongen is, zal hij aantoonen door te releveren een woord, gisteren gesproken. Het is niet te verwonderen, dat bij discussiën van zoo teederen aard, aan een der leden iets zou ontvallen, wat voor anderen grievend is. Het zou zelfs verschoonbaar zijn. Spr. is zelfs dankbaar voor de waardigheid en welwillendheid, welke de discussiën tot heden gekenmerkt hebben. Hoe ook de uitslag daarvan zij, die beraadslagingen zullen een monument ter eere der Kamer en der Natie zijn. Het woord, waartegen spr. een protest aanteekent is, *schismatieken*, toegepast op leden van een erkend kerkgenootschap. De Paus mag uit zijn standpunt zoo spreken, en hem iedenaar gerust *hérétique* noemen. Dit moge in het Vaticaan, maar geenszins hier geschieden. Dit woord te bezigen is onvoorzigtig en onstaat-

kundig. — En nu tot de beschouwing der wet terugkeerende, onderzoekt hij de beteekenis van het woord *bescherming*. Daarin ligt van zelve opgesloten gemis van een gedeelte zijner vrijheid. De beschermde verkeert tegenover den beschermeling steeds in een' staat van afhankelijkheid. De ouders verleenen mede gelijke bescherming aan hunne kinderen, maar *waken* dat zij van de vrijheid geen misbruik maken. Er is aan geene algeheele vrijheid des kerkgenootschaps te denken, zonder beperking door eene wet. Wat nu betreft het regt daartoe door de Gwt., hieromtrent zal spr. in geen onderzoek treden, nopens gewisselde stukken, nopens de inlichtingen of verklaringen, welke mogten gegeven zijn. Hij vraagt toch of nooit eenig Minister, — hij zegt niet van dit of van een vorig ministerie, maar b. v. ten einde niemand te kwetsen, een Minister van vóór 1830, — ten einde eene wet er door te halen, eene verklaring daaraan zou gegeven hebben, met het gezond verstand en de waarheid in strijd? Die gedachte maakt ons huiverig, iets anders dan de letter van de Gwt. te nemen. En wanneer nu in 1848 verklaringen zijn gegeven in strijd met die letter, dan heeft de Kamer zich laten verschalken. En dus nu de letter der Gwt. nemende, dan is voor spr. de beteekenis van het woord *waken* niet twijfelachtig. *Waken* is zorgen, vooraf zien, niet wachten. Hij maakt vervolgens het besluit op dat eene wet mag worden daargesteld. Of de aangebodene voldoende is, zal spr. bij de behandeling der artikelen onderzoeken.

De Heer Luyben vraagt het woord tot beantwoording van een persoonlijk feit, wegens het door hem gebezigde woord *schismatieken*. Op aandrang van den Voorzitter ziet hij thans daarvan echter af.

De Heer Godefroi zegt, dat daar men het eens is over het repressive, het punt van betoog alleen kan betreffen het preventive. En dan gelooft spr., dat eene preventive wet voortvloeit uit het standpunt van den Staat tegenover elk individu, vereeniging of zedelijk ligchaam, dat zich op zijn gebied bevindt. Dat standpunt wordt aangewezen door het doel van den Staat, d. i. regtsveiligheid, openbare orde en rust. Dit kon niet bereikt worden bloot door herstel van gemaakte inbreuken op die orde en rust, maar de Staat moet gewapend zijn met een middel om die inbreuken te voorkomen. Maar men beroept zich op de vrijheid van Godsdienst, bij de Gwt. gewaarborgd, welke geene preventie zou dulden. Toegestaan, maar voor de vrijheid van Godsdienst geldt, hetgeen geldt voor elke vrijheid, dat zij begrensd wordt op het gebied, waarop het is verleend. Spr. gelooft niet, dat dit anders kan geschieden dan door eene wet. Men wijst daarbij op het Kon. praerogatief. Maar spr. begrijpt niet hoe men, daar waar het geldt de toepassing van het Strafwetb., volgens besluiten zou willen handelen. De Koning heeft te regt begrepen, dat dergelijke bepalingen buiten zijne bevoegdheid zijn, en spr. wil dan ook niet wezen *plus royaliste que le Roi*. Over de bepalingen van het ontwerp zelve zal spr. thans niet uitweiden, als buiten de orde. Éene algemeene opmerking zal hij echter maken, dat de wet niet anders mag inhouden dan bepalingen, welke niet treden op het gebied der kerk.

De Heer van der Brugghen merkt op, dat de as en de spil, waarover de beraadslagingen over dit ontwerp in deze vergadering zich wentelen, eigenlijk deze zijn, wat onder een preventief en repressief stelsel moet worden verstaan. Voor preventief wordt gehouden elk stelsel of elke wet, die eene daad strafbaar maakt, die op zich zelve niet strafbaar is, terwijl het repressief stelsel daden straft, die op zich zelve reeds strafbaar zijn. Als hij nu die definitie aanneemt, dan komt het hem voor, dat het geheel onderscheid slechts in schijn bestaat, dat het slechts eene schaduw is. Elke preventieve wet is eigenlijk eene repressieve daad. Strafbare daden zijn niet alleen die, waartegen enkel bij den Code Pénal straffen zijn gesteld, want dan zou er aan dat wetboek een kenmerk van immobiliteit gegeven worden. Ook strijdigheid met zeden of Gods wet is geen kenmerk of grond van strafbaarheid, want dan zouden alle onzedelijke daden in het bereik der strafwet vallen. De eenige ware grond, waarom ze strafbaar worden gesteld bij de menschelijke wet, is deze: als eene daad treedt in de regten van eenigen individu, als zij nadeelig is voor den Staat, als zij de grondzuilen van orde en wet aantast.

(*Zie het Vervolg in het Bijvoegsel.*)

GRONINGEN, 15 Augustus.

Heden werd aanbesteed het daarstellen eener Gasfabriek met den aankleve, er zijn 30 inschrijvingen ingekomen. De inschrijving had plaats:

1ste Perceel. Het maken van eene geheel nieuwe Gasfabriek op het Stadsland in de Bloemstraat. Hierop zijn 2 inschrijvingen gedaan, als eene voor *f* 113,300 en eene voor *f* 101,900; aangenomen door Fenseling alhier.

2de Perceel. Gegoten en gesmeed ijzer. (Lantaarnpalen en branches.) 7 inschrijvingen, als: de 100 Ned. ℔ gesmeed ijzer van *f* 48.50 tot *f* 30, voor ieder lantaarnpaal van *f* 28.66 tot *f* 23, en iedere branche van *f* 8.50 tot *f* 3.92. Niet gegund.

3de Perceel. Het leveren en stellen van 2 ijzeren Gashouders, wijd 16 el diameter, hoog 5 el 60 duim. 6 inschrijvers van *f* 36 tot *f* 31 per 100 N. ℔. De laagste inschrijver was D. A. Schretlen en C°., ijzergieters te Leyden.

4de Perceel. Het leveren van 650 vierkante met glas bezette roodkoperen lantaarns. 4 inschrijvingen van *f* 9.30 tot *f* 7.65 per stuk. De laagste inschrijvers waren G. W. Bertrand en Zoon, mede te Leyden.

5de Perceel. Het leveren der ijzeren buizen enz., voor de kanalisatie. 9 inschrijvingen van *f* 10.73 tot *f* 9.41 per 100 Ned. ℔. Laagste inschrijver was L. J. Enthoven en C°., fabriekanten te 's Gravenhage.

Een billet was er op het geheel ingeschreven, luidende aldus: perceel I. voor *f* 107,915, II. de 100 ℔ gesmeed *f* 48, gegoten *f* 15.90, ieder lantaarnpaal *f* 26 en ieder branche *f* 7, III. gashouders *f* 30.92, IV. lantaarns *f* 9.40 en V. ijzeren buizen enz. *f* 9.39.

— Naar wij van goederhand vernemen, circuleert in het Oldambt een adres aan de Algemeene Synodale Commissie der Hervormde Kerk, waarbij verzocht wordt, de Predikanten der verschillende gemeenten aan te schrijven om zich te onthouden van alle staatkundige bemoeijingen, of pogingen, om te influenceren op verkiezingen, van welken aard ook.

Voorts h. w. eerwaarden uit te noodigen, het pastoraal gedeelte van hun gewigtige roeping met naauwgezetheid en onvermoeiden ijver waar te nemen, met name, het getrouw bezoeken der leeken, vooral der behoeftigen en kranken. — Dat zij hierdoor de liefde en genegenheid hunner gemeente zullen winnen of behouden, terwijl het eerste onrust en verdeeldheid stookt en hun eerwaardig ambt in minachting brengt.

Het adres wordt alleen geteekend door mannen, ledematen der gemeente.

(*Prov. Gron. Cour.*)

## BUITENLANDSCHE BERIGTEN.

### ENGELAND.

LONDEN, 16 Augustus.

In de jongste zitting van het Hoogerhuis is de bill op het Indische bestuur aangenomen. Bij de nadere beraadslaging werd de bedenking geopperd, dat zij niet zorgde voor de beschaving der inboorlingen van Indie noch voor de instandhouding van Christelijken zin onder de aldaar verblijf houdende Europeanen. Nadat Lord Granville, een der Bewindslieden, hierop verdedigend had geantwoord, zeide de Bisschop van Oxford onder anderen:

»Wie bedenkt hoe het groote Indische rijk en zijne 150 millioen inwoners door eene vereeniging van kooplieden onder de Britsche heerschappij zijn gebragt, die moet Gods vinger opmerken en erkennen dat wij door de Voorzienigheid tot rentmeesters over Indië gesteld zijn. Zijn wij dan ontrouwe rentmeesters, het goed zal gewis van ons genomen worden.

»Ik stem in met hen die meenen dat het de pligt niet is van Engeland om, als gouvernement, zich regtstreeks te bemoeijen met de godsdienst van het Indische volk. Doch ik heb hooren zeggen dat onzijdigheid, volstrekte onzijdigheid de pligt des gouvernements is ten aanzien der uitbreiding des Christendoms. Onzijdigheid is niet het regte woord; niet-tusschenkomst had men moeten zeggen. Wel verre van onzijdig te zijn, moeten wij vurig wenschen dat de grootste en beste van Godes gaven, de kennis der hemelsche waarheid, aan het Indische volk tijdig worde medegedeeld; maar wil men dat wij, als natie, regtstreeks deze zaak aanvatten, dat mogen wij weigeren, omdat wij zoo doende ons eigen pogen verijdelen en het beoogde doel tegenwerken zouden.

»Doch terwijl wij ons van regtstreeksche bemoeijing met deze zaak onthouden, is het onze pligt aan het Indische volk het Christendom in al zijne heerlijkheid en vruchtbaarheid voor oogen te stellen; alzoo moeten de van hier derwaarts gezonden ambtenaren toonbeelden zijn van den Christelijken geest; en ten einde dezen geest onder hen levendig te houden, dienen er meer Prelaten van de Anglicaansche en Predikanten van de Schotsche kerk te worden gevestigd. Ik wenschte dan van het gouvernement de openlijke toezegging te ontvangen dat het voornemens is te voorzien in de godsdienstige behoeften der talrijker wordende Christenbevolking van Indië, ik wenschte ook dat wij geene andere personen naar Indië zonden dan die aldaar een gunstig denkbeeld van de zedelijkheid gelijk van de beschaving onzes lands konden geven. Vertoont aan den heiden geen slechte proeve van Christelijke deugd. Dit raakt den grondslag waarop ten laatste onze geheele Indische heerschappij rust.

»Indien ons gezag over Indië een eind nam, moet het zijn verkeer met eene lager staande natie onvergetelijk maken door het zaad van deugd en zuivere godsdienst uit te strooijen. Al mogt er een tijd komen dat geen Engelschman meer den Indischen grond betreedt, dan nog zij er een gedenkteeken van ons bestier, niet in steenen, maar in een van kinderlijke zwakheid tot mannelijke kracht opgegroeid en ons evenarend volk."

— In een artikel door den Heer Adderley, lid van het Lagerhuis, in de *Times* geplaatst, ten gevolge van de beraadslagingen over de Kaap-Kolonie, zegt die Heer dat het Nederlandsche Gemeenebest benoorden de Vaalrivier, thans een met Engeland wedijverende Europesche Staat is met een grondgebied zoo groot als Frankrijk.

— Er is hier reeds 750 £ voor de Madiar's, die zich thans te Geneve bevinden, ingezameld.

— Het eerste jaarlijksche rapport der Nederlandsche Indijkings-maatschappij (van schorren enz. aan de Schelde) is den 10den dezer te Londen openbaar gemaakt, en had ten gevolge dat de aandeelen in die onderneming aan de Londensche Beurs eergisteren veel gezocht werden voor stijgende prijzen.

— Het Arabische schip Faze Kereem was op de reis van Aden naar Bombay met het naar die plaats bestemde gedeelte der brievenmaal, die 24 Junij uit Londen was vertrokken, op 20 mijlen afstand van Aden gezonken. De in 68 pakken besloten brieven waren verloren en 179 Arabieren en Lascars, benevens de Heer Nankins, aan wiens zorg de brievenmaal was toevertrouwd, hadden het leven verloren.

— In eene der Australische koloniën is tin in eene aanmerkelijke hoeveelheid ontdekt.

### BELGIE.

Bij gelegenheid van de feesten der Septemberdagen zullen twee optogten door Brussel gehouden worden, de eerste de stad voorstellende in de 16de eeuw, de laatste het hedendaagsche Brussel.

— De stierengevechten bij de stad zullen gedurende 4 dagen dezer maand voortgang hebben, ofschoon zij door velen met reden waren afgekeurd.

— Te Salières bij Luik heeft een boer een' gegoten pot met 200 gouden gedenkpenningen gevonden, met de beeldtenissen van den H. Hubertus, den H. Blasius en den H. Theodorus.

## FRANKRIJK.

PARIJS, 16 Augustus.

Eergisteren heeft de Keizer eene luisterrijke wapenschouwing over de troepen gehouden, en gisteren bij gelegenheid van zijnen geboortedag gehoor verleend aan het Corps Diplomatique. De feesten, welke bij deze gelegenheid door de stad gegeven zijn, hebben 700,000 fr. gekost, waaronder 80,000 tot weldadige doeleinden.

Onder de vertooningen, welke plaats hadden, behoort ook de kunstoefeningen der 75-jarige Mad. Saqui, op een koord ter lengte van 240 ellen, dat 58 ellen boven den grond gespannen was. Deze zelfde koorddanseres vertoonde reeds tijdens het eerste Keizerrijk op dezelfde plaats [en ook in onze stad] hare kunsten en verkreeg destijds van Napoleon I den titel van eerste acrobate van Frankrijk.

— De Bisschop van Troyes heeft in zijne openbare redevoering als lid van het Hooge Raadgevend Staatscollegie voor het openbaar onderwijs, o. a. het volgende gezegd:

»Al wat aan Frankrijk dierbaar is, acht ik heilig; al wat het in zijne wijsheid en in de bewustheid van zijn regt wil, dat wil ik ook. Het ware geloof vervreemdt niet van het vaderland maar vergroot de gehechtheid aan hetzelve: hoe sterker de liefde jegens God is, des te onverwinnelijker is de vaderlandsliefde.

»Ik weet niet of het waar is dat men in onze dagen werkelijk zou hebben beproefd, onder het masker der godsdienst eene partij te vormen, en dat die partij er op uit zou zijn de edelaardigste en innigste neigingen van Frankrijk te bestrijden. In allen gevalle weet ik hoeveel zulk eene partij waard is; en terwijl ik Gods woord aanbid en aan de Kerk geloof, behoud ik mij tevens de vrijheid voor om over de meeningen en de stelsels zelf te oordeelen.

»Het is geen godsdienst, den mensch de van God ontvangen uitstekendheid te ontnemen, aan 's menschen rede alle inzigt te ontzeggen, over de wijsbegeerte den banvloek uit te spreken, de classieke letterkunde en zelfs de meesterstukken van beroemde Katholieke godgeleerden en redenaars te versmaden, en andersdenkenden met het vuur des hemels of des noods met geloofsvervolging en, zoo men er maar de magt toe had, met aardsche brandstapels tot zwijgen te brengen.

»Het is geen godsdienst, het regt der natiën weg te redeneren, de politieke onafhankelijkheid der volken en hunner hoofden te bedreigen, beginselen te verbreiden die het denkbeeld zelfs van een burgerlijk gezag vernietigen, die zoo strijdig met deszelfs innerlijken aard zijn dat zij slechts weinig veld behoeven te winnen om het burgerlijk gezag te verzwakken, en hetzelve te gronde te rigten wanneer zij heerschend worden.

»Neen, dat is geene godsdienst; het is althans de godsdienst niet van Christus en van de Kerk; het is eene godsdienst die gisteren nog bij ons onbekend was."

[Wat steekt zulk eene, den bedienaar der Christelijke godsdienst zoo waardige taal, gunstig af, bij de bekrompene zienswijze van zoo velen, die in dwang, in onderdrukking der ontwikkeling van 's menschen geest, in slaafsche onderdanigheid, in middeleeuwsch, der Kerk onteerend bijgeloof, de middelen meenen te zien om de Kerk te schragen, te verheffen en uit te breiden. Wat zou hierdoor, indien zulke gevoelens in de Kerk mogten veld winnen, menigen steen des aanstoots wegvallen en eene wezentlijke toenadering worden bevorderd.

Mogten alle Bisschoppen met zulk eenen geest bezield zijn en blijven als deze Bisschop van Troyes, — wij zouden meenen het oogenblik te mogen zegenen, waarop in ons Vaderland, Bisschoppen aan het hoofd der Nederl. R. K. Kerk zullen geplaatst zijn.]

— De tooneelspeelster Rachel is weder hersteld.

— De Heer A. Dumas heeft van 11 December 1851 tot 11 Dec. 1852, 40 deelen geschreven.

## STADS BERIGTEN.

### Burgerlijke Stand.

Van den 11 tot en met den 17 Augustus 1853.

BEVALLEN: M. Wynnobel, geb. van den Bosch, Z. — E. Schols, geb. van Veen, D. — A. W. Sanders, geb. van Gulik, D. — J. Smit, geb. l'Ecluse, Z. levenl. — D. W. M. Mulié, geb. Mussert, D. — J. R. de Heer, geb. Cuper, Z. — K. de Lange, geb. van Dorsten, Z. — F. C. Verhoeven, geb. Bernard, D. — E. J. Elberts, geb. van Egmond, Z. — J. Verbeck, geb. Luitjes, Z. — D. M. Brands, geb. Broekveld, D. — G. H. Deelen, geb. van Dijk, D. — C. E. Smit, geb. Lawal, Z. — S. J. Plezier, Z. — A. Plu, geb. Stouten, D. — A. A. S. van den Henst, geb. Gravenstein, D.

GEHUWD: C. van Heel, Jm. en C. de Munck, Jd. — J. Leemans, Jm. en F. P. Duk, Jd. — A. Niehot, Jm. en S. Bink, Jd. — P. J. Lemair, Jm. en J. M. la Rivière, Jd. — H. Sanders, Jm. en B. Prins, Jd. — J. M. Voorbrood, Jm. en A. Stolk, Jd. — J. Bayer, Jm. en M. C. Musch, Jd.

OVERLEDEN: J. M. L. van Honstede, Z., 1 j. en 6 m. — M. Brakel, D., 1 j. en 5 m. — M. C. E. Lares, D., 4 m. — N. Kruit, D., 7 m. — W. Kettenis, D., 3 m. — M. C. Kettenis, D., 3 m. — J. M. Bade, D., 6 m. — Joha Gera de Haas, 24 j. — G. Thyssen, Z., 14 m. — A. H. van Kerkhoff, Z., 15 m. — C. de Kler, 18 j. — C. Selier, D., 11 m. — H. Pont, 21 j.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS DER GEMEENTE LEYDEN brengen bij deze ter kennis van de Patentpligtige Ingezetenen binnen deze Gemeente, dat tot de afgifte der ingevulde Patentbladen over het dienstjaar 1853 en 1854, *voor de Wijken* I, II, III, IV, V en VI, ter Secretarie dezer Gemeente zal worden gevaceerd dagelijks van des voormiddags *tien* tot des namiddags ten *een* ure.

En zal deze door plaatsing in de *Leydsche Courant* worden afgekondigd.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
VAN LIMBURG STIRUM.

LEYDEN, 9 Augustus 1853.

De Secretaris VAN PUTTKAMMER.

## KERKNIEUWS.

AMSTERDAM, 16 Augustus. Ter vervulling der vacature van eene Predikantsplaats, veroorzaakt door het emeritaat van den Wel-Eerw. Heer D. H. Wildschut, is door de broederen diakenen der Nederd. Herv. gemeente alhier, op gisteren, de volgende nominatie van Predikanten uitgebragt, zestal: DD. Vinke, te Leeuwarden; Modderman, Theol. Dr. te Rotterdam; Broedelet, te Gouda; ten Kate, te Middelburg; Doedes, Theol. Dr. te Rotterdam; Schouw Santvoort, Theol. Dr. te Arnhem. Drietal: DD. Vinke, Modderman en ten Kate.

Uit dit drietal, vereenigd met dat door Heeren Predikanten en Ouderlingen geformeerd (Ds. Blaauw en Prins, beiden te Rotterdam, en Wildschut, te Brummen), zal de volgende week, in eene vereenigde vergadering der beide collegiën, een beroep worden uitgebragt.

## ADVERTENTIEN.


De Schrijver van den Brief van 16 Augustus onder de Letters J. B. W, gelieve zich bekend te maken, anders wordt hij gehouden voor een onfatsoenlijk mensch.

Men verlangt met 1º. November eene **KEUKENMEID** met goede Getuigschriften voorzien. Adres, Nieuwen Rijn, Wijk VII. Nº. 69.

Bij H. C. SCHETSBERG, te *Leeuwarden*, is gedrukt en uitgegeven:

I. *Welmeenende Raadgevingen aan Studerende Jongelingen, maar ook aan anderen van den beschaafden stand*, door S. CROMMELIN, rustend Leeraar te *Leeuwarden*, en Ridder der Orde van den Nederlandsche Leeuw. *Tweede druk.* . . . . . . . . . . ƒ 0.60.

II. *Waarschuwing tegen het misbruiken van den naam van God*, door denzelfden. *Zevende druk.* . . . . . . . . . . ƒ 0.15.

III. *Hartelijke Opwekking tot het ijverig streven naar reinheid van hart en wandel*, door denzelfden. *Vijfde druk.* . . . . . . ƒ 0.25.


## BEURSPRIJS VAN SCHULDBRIEVEN.

WOENSDAG, 17 Augustus.

| | | Laagst.koers. | Hoogst.koers. | Gebleven. |
|---|---|---|---|---|
| NEDERLAND, Werkelijke Schuld | à $2\frac{1}{2}$ pCt. | $63\frac{3}{4}$ | $63\frac{11}{16}$ | $63\frac{3}{4}$ |
| Dito Certificaten | 3 | $76\frac{3}{8}$ | — | — |
| Dito dito | 4 | $95\frac{5}{8}$ | $95\frac{11}{16}$ | $95\frac{11}{16}$ |
| Amortisatie Syndicaat | $3\frac{1}{2}$ | — | — | — |
| Handelmaatschappij | $4\frac{1}{2}$ | $127\frac{1}{4}$ | $127\frac{1}{4}$ | — |
| O. I. Leening | 4 | $95\frac{5}{8}$ | $95\frac{5}{8}$ | — |
| Dito Holl. Spoorweg | | — | — | — |
| Aandeelen Rijn-Spoorweg | $4\frac{1}{2}$ | — | — | — |
| Haarlemmermeer | 5 | $102\frac{1}{4}$ | — | — |
| FRANKRIJK, Certif. | 3 | — | — | — |
| Dito dito | 5 | — | — | — |
| RUSLAND, Obl. HOPE 1798 en 1816 | 5 | $108\frac{7}{8}$ | — | — |
| Dito dito 1828 en 1829 | 5 | 108 | — | — |
| Cert. bij dito 1831 en 1833 | 5 | $98\frac{1}{4}$ | — | — |
| Dito 1840 | 4 | $93\frac{3}{4}$ | — | — |
| Dito bij STIEGLITZ & Co. | 4 | $92\frac{1}{2}$ | $92\frac{5}{8}$ | $92\frac{1}{2}$ |
| Dito dito Nieuwe | 4 | — | — | — |
| Inschrijving in Assign. | 6 | $74\frac{3}{4}$ | — | — |
| Certificaten van dito | 6 | $75\frac{1}{4}$ | — | — |
| POLEN, Aandeelen 1835 | fl 500 | 162 | — | — |
| Dito Obligatiën | 4 | $86\frac{3}{4}$ | — | — |
| SPANJE, Obligatiën | à 1 pCt. | $23\frac{5}{16}$ | $23\frac{3}{8}$ | $23\frac{5}{16}$ |
| Dito Obligatiën | 3 | $47\frac{15}{16}$ | — | — |
| Dito Binnenl. à 6 m. | 3 | $43\frac{7}{16}$ | $43\frac{1}{4}$ | $43\frac{1}{4}$ |
| Bewijzen Coupons | | $6\frac{7}{16}$ | $6\frac{9}{16}$ | — |
| OOSTENRIJK, W. B. bij Goll. | 5 | — | — | — |
| Dito | 4 | — | — | — |
| Dito Metall. | 5 | $82\frac{5}{8}$ | $82\frac{5}{8}$ | — |
| Dito Nieuwe | 5 | $95\frac{1}{2}$ | $95\frac{5}{8}$ | $95\frac{3}{4}$ |
| Dito 1847 | $2\frac{1}{2}$ | $42\frac{15}{16}$ | $42\frac{3}{4}$ | — |
| BELGIE, Banc. | $2\frac{1}{2}$ | — | — | — |
| Dito bij ROTHSCHILD | $2\frac{1}{2}$ | $53\frac{1}{8}$ | — | — |
| BRAZILIE, 1824 100 £ | 5 | $98\frac{3}{4}$ | — | — |
| PORTUGAL, te Londen | 5 | $43\frac{1}{16}$ | — | — |
| Dito dito | 4 | $40\frac{1}{16}$ | — | — |
| VENEZUELA, | $3\frac{1}{2}$ | $38\frac{3}{8}$ | $38\frac{1}{4}$ | — |
| MEXICO, | 5 | $26\frac{1}{16}$ | $26\frac{5}{16}$ | — |
| AMERIKA, Bankactiën | | — | — | — |

Grieken $7\frac{7}{16}$.

Braz. 1843, £ 100, 5 pCt. $100\frac{1}{4}$.


Te Leyden ter Boekdrukkerij van J. G. LA LAU.

## Vervolg der Beraadslagingen van de Tweede Kamer.

Eene daad wordt alleen strafbaar, als daartegen naar tijd en plaats straf is gesteld. Neemt men dit stelsel aan, dan vervalt alle onderscheid tusschen preventie en repressie en wordt elke reprimerende wet te gelijk eene preventive. De vraag dus van repressie of preventie kan ter zijde worden gesteld. Is dit zoo, dan blijven er slechts twee vragen over: 1°. bestaat er werkelijk noodzakelijkheid om zekere categorie van daden, met het oog op de tegenwoordige omstandigheden, tegen te gaan en ze des noods strafbaar te stellen, met andere woorden, is deze wet geoorloofd? en 2°. is nu het verbieden van die daden, waartegen het ontwerp gerigt is, strijdig met het hoogste regt? wordt daardoor zoodanige greep in het leven en in de individualiteit gedaan, dat daardoor het leven wordt belemmerd of afgesneden? — Zijn oordeel over deze wet is van de beantwoording dier vragen afhankelijk. Men zal zijn stelsel welligt gevaarlijk noemen, omdat men daardoor in toepassing kan brengen de leer: salus populi suprema lex. — De toepassing van die leer is echter begrensd. Hij heeft waarborgen in de geschrevene wet zelve. Art. 170 der Grondwet, betrekkelijk het regt van vrije briefwisseling en afkondiging geeft bijv. eene daad op, die nimmer strafbaar kan worden gesteld. Een andere waarborg is gelegen in een gevoel van regt en van waarheid van regeerders en van wetgevers, dat zij allen in het hart dragen. Hij mag dit zeggen in eene vergadering eener Christelijke natie. De eenige waarborg, die men aan de natie geven kan, is het gevoel van waarheid, van regt, van eerlijkheid van goede trouw, van de vreeze Gods, die bij de toepassing van alle wetten in het oog gehouden moeten worden en waarop men vertrouwen mag. Hij acht het eene onmogelijkheid, dat alle mogelijke misbruiken bij voorraad door wetten kunnen worden tegengegaan. Hij verklaart geene zwarigheid te maken dit ontwerp aan te nemen, behoudens de wijzigingen, welke daarin nog mogten gebragt worden.

De Heer van der Veen vangt aan met te kennen te geven, dat hij geen grondwettig bezwaar tegen een ontwerp van dezen aard heeft. Zijne overtuiging brengt mede, dat om bescherming te kunnen verleenen, er vooraf noodig is kennisgeving en mededeeling. Dat is eene voorwaarde, dat is een gebod, dat bij de Gwt. bij het verleenen der vrijheid werd vastgesteld.

De Heer Bosscha zegt onder anderen; dat daar er gedurende de beraadslagingen, woorden gesproken zijn van afkeur en verwijt tegen de adressanten, die zich tot den Koning gewend hebben, vermits daaronder behoort een vierde gedeelte van de bevolking der hoofdstad, waaruit hij is afgevaardigd, hij ook hunne handeling wil verdedigen met onpartijdigheid en vrijmoedigheid, omdat een protest tegen Pauselijke aanmatiging zeer goed gepaard kan gaan met hoogachting jegens de R. K. kerk en hij wijst bij die gelegenheid en tot staving daarvan op de woorden van dienzelfden Aartsbisschop van Parijs, wiens nagedachtenis zoo zeer en zoo te regt geëerd wordt, en die zeide, dat de nationaliteit van het Vaderland niet moest worden prijs gegeven aan het oppergezag van Rome. Het mag dus zeer zeker aan Protestanten niet als geloofshaat worden aangerekend wanneer zij tegenover zulk gezag zich bezwaard gevoelen en protesteren. Hij is niet van meening, dat de groote bekommering aanleiding vindt in de verandering van den abnormalen toestand der R. K. kerk tot den bisschoppelijken vorm; de Bisschoppen zijn ook voor hem niet een schrikbeeld of een spook, neen, maar de overgang tot den bisschoppelijken vorm, gelijk die heeft plaats gehad, is geen zuivere kerkelijke organisatie, en wat de Heer Meeussen beschouwde als een geschenk aan zijne Kath. landgenooten, beschouwt Spr. als eene politieke greep van de curie van Rome in het Staatsgezag zijns Vaderlands en als eene hierarchische inwerking. Spr. treedt in eene historische beschouwing van den oorsprong der hierarchische instelling onder Gregorius VII, hetgeen destijds met het oog op de toenmalige omstandigheden goed en noodzakelijk was. Hij beschouwt in verband daarmede het eeds-formulier der Bisschoppen en moet toch zeggen, dat hij daarin trouw aan den Koning zeer op den achtergrond en die aan den Paus zeer op den voorgrond vindt geplaatst. Hij herinnert wijders dat de Pauselijke Regering het verbond hernieuwd heeft met eene orde, die hoewel wonderen van vlijt en geleerdheid en blijken van geloofskracht gegeven hebbende, eene orde, die ja met de beschaving van den tijd is medegegaan en die men tegenwoordig ten onregte nog gelijk wil stellen met de tijden der Escobars, maar toch eene orde, wier leus het is een heilig leger te zijn, om de afvalligen of de deserteurs te bestrijden en te vervolgen; en zou het dan nu niet laauwheid zijn, wanneer eene bevolking meerendeels uit zoodanige deserteurs zamengesteld, niet hare antipathie deed blijken tegen een sacerdotaal gouvernement, dat een steun zoekt bij eene zoodanige orde. Z. i. is een Koning, die bij zijne huldiging gezworen heeft de onafhankelijkheid van het Rijk te zullen handhaven, verpligt, wapenen op te vatten ter verdediging tegen eene ultramontaansche politiek. Wanneer eens de Katholijke bevolking werd onderworpen aan den Aartsbisschop van Mechelen, hetgeen zeer ligt het geval zou hebben kunnen zijn, en dan van daar zouden uitgaan de voorschriften omtrent het onderwijs, een index van verboden boeken, bevelen omtrent de gemengde huwelijken enz., zou dan de onafhankelijkheid van het Rijk kunnen geacht worden gewaarborgd te zijn, als de Koning dit zonder eenige voorzorg zou toelaten? Neen, dan moet er niet zijn een *jubeo* (bevel), maar een *veto* (verbod) des Konings. Hij ontwikkelt nu nog nader dat de Regering een wapen moet hebben tegen wat hij beschouwt als een zuiver politieke magt, ofschoon de Heer Dommer dank zeggende voor de verklaring dat de R. K. bevolking, wat er ook gebeure, houw en trouw zal blijven aan den Koning. — Of de wet nu bevredigen en beveiligen zal, hij weet het niet, maar hij wacht het meeste van het beleid der Regering en van het gezond verstand der natie. Voorstander als hij is van constitutionnele beginselen, ziet hij den tijd aankomen, dat de constitutiën gemakkelijk een prooi zouden kunnen worden van overmagt of geweld, en hij wil thans aan de Regering het wapen niet weigeren, dat zij meent noodig te hebben, om de inwendige orde en veiligheid te handhaven. Hij zal stemmen voor de wet, *mits* zij niet van alle kracht beroofd worde door nieuwe wijzigingen.

De Heer van der Poel acht de wet niet in strijd met de Gwt. op dezelfde gronden als door de vorige sprekers is ontwikkeld. Hij verdedigt de voordragt verder op de volgende gronden: 1°. met het oog op art. 164, in verband met art. 165 der Gwt. Spr. handelt vervolgens over art. 169 der Gwt. in betrekking tot het dáár voorgeschreven waken. In den verderen loop zijner beschouwing keurt de spr. de houding af van het vorig Ministerie of liever van den Minister van Buitenl. Zaken. De spr. doet vervolgens het verschil uitkomen tusschen den aard en het wezen van het R. K. kerkgenootschap en die van andere kerkgenootschappen. Die aard brengt mede, dat de R. K. kerk is niet in den staat, maar wordt geregeerd van buiten. Daartoe begeeft hij zich in onderscheidene bijzonderheden en biedt eene uitvoerige bestrijding van de naar zijn gevoelen gevaarlijke leerstellingen der R. K. kerk. Hij wijst tot dat betoog op de geschiedenis van vroegeren tijd en op de gebeurtenissen van latere dagen. Terugkeerende tot de wet, ontkent hij, dat ze op het kerkelijk gebied treedt. Integendeel, bad hij daarin nog uitgebreider willen zien geregeld de betrekking tusschen Kerk en Staat met al wat daartoe behoort. Of nu het Ministerie in de toepassing aan de verwachting zal beantwoorden, zal hij niet onderzoeken. De afwezigheid van den Heer Lightenvelt intusschen mishaagt hem zeer, en hij vindt daar iets geheimzinnigs in, dat geen gunstigen indruk kan verwekken.

De Heer G. Graaf Schimmelpenninck erkent ten gevolge der instelling van de R. K. hierarchie zonder voorafgaande goedkeuring van den Souverein, de noodzakelijkheid dezer wet. Bij hem staat het vast, dat een preventief toezigt geenszins is uitgesloten, maar tot eene goede uitoefening onmisbaar is. De vraag, of de toestand van ons Vaderland eene wettelijke voorziening noodzakelijk maakt, beantwoordt hij met gerustheid toestemmend, met het oog op de gemengde bevolking in Nederland. Wat de instelling van de Bissch. hierarchie betreft, bij hem weegt ook, dat de kosten, aan de nieuwe regeling verbonden, buiten toestemming der Regering, komen ten laste van een groot deel der ingezetenen van het Rijk. Daartoe kan geen vreemd Hof bevoegd zijn. Indien de R. K. kerkregeling met medewerking der Regering ware tot stand gekomen, dan ware er niets gebeurd, en de R. K. zouden zelve tevreden zijn. Hij hoopt dit nog te verkrijgen en, hoezeer het ontwerp reeds in inhoud verzwakt is, durft hij het niet te verwerpen.

De zitting wordt opgeheven tot morgen ochtend ten 10 ure,

*Zitting van Donderdag 18 Augustus.*

In deze zitting zijn 12 adressen ingekomen betrekkelijk het wets-ontwerp nopens de kerkgenootschappen.

Aan de orde is de voortzetting der algemeene beraadslagingen over het wetsontwerp tot regeling van het toezigt over de onderscheidene kerkgenootschappen.

De Heer Beens, na de belangrijkheid van het onderwerp te hebben in het licht gesteld, bepaalt zich tot zeer enkele opmerkingen; en betoogt ten slotte, dat men een gevaarlijken weg betreedt. De gevolgen eener aanneming van deze wet zullen onmiskenbaar zijn de vermeerdering der tweedragt van spanning en onrust, door willekeurig en wederregtelijk de kath. bevolking te grieven, waartoe zij geen aanleiding heeft gegeven. Maar men had aan den dag gelegd eene vrees voor de rigting en den invloed van Rome. Hij ontkent het bestaan van dien invloed en noemt die vrees een schrikbeeld. Indien die invloed zich werkelijk op het staatkundig gebied zou doen gevoelen, bij zou daartegen niet minder dan elk ander protesteren. Dit zou toch zijn niet in overeenstemming met onze grondwettige instellingen en in Nederland, bij de afscheiding van Kerk en Staat eene volslagen onmogelijkheid. De katholieken in Nederland zijn, ja in geestelijke zaken onderworpen aan den Paus, maar blijven niet minder Nederlanders, even gehecht aan hunnen geboortegrond, even trouw aan hunnen Koning als hunne overige medeburgers.

De Heer Storm voelt zich gedrongen bij het opnemen van het woord zijn protest te voegen bij dat zijner andere Katholieke medeleden tegen de wijze, waarop de Regering dit noodlottige ontwerp in de wereld heeft gebragt en behandelt. Hij zal dit ontwerp beschouwen volgens de leerstellingen der Kath. kerk en dus uit een meer Kath. gezigtspunt dan door zijne Kath. medeleden tot dus ver is geschied. Hij zal dit wel niet doen als Vertegenwoordiger der Katholieken, maar als ook hen vertegenwoordigende, gelijk zijne andere medeleden, ofschoon Protestanten, toch ook geroepen zijn hunne vrijheden en regten te beschermen. Spr. zegt dat de R. K. kerk eene zelfstandige magt heeft onafhankelijk van de medewerking der Regering. En men den Katholieken, door de aanneming dezer wet, met dat beginsel in strijd, een gewetensdwang zou aandoen, in strijd met de beginselen der Gwt. en eindigt zijne rede met een woord over het voormalig en tegenwoordig Ministerie, en zegt ten slotte dat deze wet, indien ze bestemd is om te bevredigen, geen doel zal treffen, dat het middel erger is dan de kwaal, en mogt zij al geschikt zijn de ééne helft der bevolking te bevredigen, de andere helft ten hoogste er door wordt gegriefd. Hij acht de gevolgen dezer wet onberekenbaar en bedenkelijk.

De Minister van Oorlog verdedigt zich tegen de beschuldiging van tegenstrijdigheid hem door den laatsten spreker toegevoegd.

De Minister van Buitenl. Zaken meent dat nu het Ministerie het woord mag vragen, vooral daar de tijd te kort zou kunnen zijn om dit ontwerp nog in beide Kamers af te doen.

De verdediging behoort bij den Minister van Justitie.

De Minister van Buitenl. Zaken verdedigt de afwezigheid van den Minister van R. K. Eeredienst, zegt dat het onderzoek van het ontwerp in het Kabinet was afgeloopen, voor de afreis des Ministers, dat die afwezigheid slechts tijdelijk is en wijst op vele redevoeringen in de Kamer die getuigen dat de belangen van de R. K. kerk ijverige voorstanders hebben.

Men heeft het tot een verwijt gemaakt dat er geen Katholiek te vinden was die zich tijdelijk met dit Minister wilde belasten, dit kan op zich zelf niemand bevreemden en doet niets tot de zaak, want het wets-ontwerp laat vrije beschikking over al wat de godsdienst betreft en strekt alleen om in het belang van den Staat te bepalen wat de Staat moet uitvoeren.

Men heeft het ontwerp uit tweederlei oogpunten bestreden. Dat de godsdienstvrijheid aan banden werd gelegd en dat er een ondragelijke toestand ten gevolge daarvan zou geboren worden; dat het ontwerp onvolledig was en niets afdoende. De uiting dier beide meeningen levert het beste bewijs op, dat de Regering geen partij trekt, noch voor den een, noch voor den ander; dat zij alle godsd. meeningen eerbiedigt en dat zij zich boven alle partijdigheid of vooringenomenheid verheft. Hij doet echter opmerken, dat men in het algemeen wel klagten over aanranding der godsdienstvrijheid heeft gehoord, maar dat men in gebreke gebleven is bewijs te brengen, dat bij eenig art. van dit ontwerp een der kerkgenootschappen aan banden zou worden gelegd, wat betreft de vrije uitoefening der godsdienst binnen de gebouwen in zich zelve. Het Ministerie wil geene suprematie van den Staat over de Kerk, maar evenmin van de Kerk over den Staat. Enz.

Bij het ontvangen dezer rede is de Minister nog aan het woord.

## Telegraphisch Berigt.

Voor de wet hebben zich verklaard de HH. de Brauw, van Rappard en Oosting. Tegen Jaspers. Van Akerlaken wenscht wijzigingen. De Ministers Donker en van Doorn hebben de Wet breedvoerig verdedigd. Morgen voortzetting.

Te Leyden ter Boekdrukkerij van J. G. LA LAU.

# KORT VERSLAG

DER

# ZITTING VAN DEN GEMEENTERAAD VAN LEYDEN.

*(Behoorende bij de Leydsche Courant van 19 Augustus 1853, N°. 99)*

**Zitting van 18 Augustus.**

Afwezig de HH. Bake, Hartevelt, Cock, Ysselsteyn, van der Hoeven, Taets van Amerongen, van der Boon Mesch, Olivier en Lisman.

Na voorlezing, worden de Notulen der vorige vergadering vastgesteld.

Is gelezen:

Eene dispositie van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland dd. 2 Aug. ll. G. S. N°. 34, houdende goedkeuring der rekening der dienstdoende Schutterij over 1852.

Aangenomen voor kennisgeving.

De Burgemeester heeft daarna overgelegd de navolgende ingekomen stukken, als:

1°. Het rapport van Burgemeester en Wethouders op het verzoek van eigenaren van den Schouwburg, opzigtens de overname van het gebouw voor rekening dezer Gemeente.

2°. Het rapport van Curatoren op eenige adressen om vrijstelling van het Minerval aan het Stedelijk Gymnasium.

Deze stukken ter inzage van de Leden in de Leeskamer.

3°. Voordragt omtrent de Vereeniging der turfdragers.

4°. Idem omtrent de jaarwedden der Keurmeesters van het vleesch.

Beiden in handen van de Commissie van Finantie.

5°. Een voorstel van de Raadsleden Krantz en Leembruggen, ter herziening van het Reglement voor de Gazfabriek.

In handen van de Commissie voor de Gazfabriek.

Als nu zijn aan de orde:

1°. De Rekening van de inkomsten en uitgaven der Gemeente over de dienst van 1852.

Overeenkomstig het rapport van de Commissie van Finantie wordt deze opgenomen en gesloten:

| | |
|---|---|
| in ontvangst tot . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . | *f* 387,470.34¼, |
| in uitgaaf tot . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . | - 353,960.66, |
| en mitsdien sluitende met een voordeelig saldo . | *f* 33,509.68¼, |

met bepaling dat dit saldo met het bedrag der oningekomen posten ad *f* 8953.54¼ in de eerst volgende rekening behooren te worden verantwoord.

Aan deze stemming hebben Burgemeester en Wethouders ingevolge de voorschriften der Gemeentewet geen deel genomen.

2°. De benoeming van leden van het Hoofdbureau, en eenen Voorzitter en leden van het Onderbureau bij de aanstaande verkiezing van een lid van den Gemeenteraad, alsmede plaatsvervangers.

En nadat de leden Leembruggen, Krantz en Lezwijn waren aangewezen om met den Burgemeester het bureau van stemopneming uit te maken, worden voor den Voorzitter van het Onderbureau met 16 stembilletten, uitgebragt op den H. H. Bucaille 5 stemmen en Lezwijn 1 stem, en is alzoo benoemd de Heer Wethouder Bucaille.

Hierna tot de benoeming van leden voor het Hoofdbureau overgegaan zijnde, worden met 16 stembilletten uitgebragt op de HH. Cock 11, Luzac 7, Taets van Amerongen 5, le Poole 4, Krantz 3, Stoffels en Siegenbeek elk 1 stemmen.

Diensvolgens zijn de Heeren Cock en Luzac tot leden van het Hoofdbureau benoemd.

Voor het Onderbureau zijn uitgebragt bij 16 stembilletten op de H. H. le Poole 10, Taets van Amerongen 7, Stoffels 7, ten Sande 4, Adriaans 3, Leembruggen 1 stemmen, zoodat als zoodanig is gekozen de H. le Poole, moetende eene herstemming plaats hebben over de H. H. Taets en Stoffels, en zijn bij 16 stembilletten uitgebragt op de H. H. Taets van Amerongen 11 en Stoffels 5 temmen, en is alzoo de Heer Taets van Amerongen benoemd.

Eindelijk zijn nog als plaatsvervangers van genoemde H. H. aangewezen, op voorstel van Burgemeester, alle de overige leden van den Gemeenteraad.

3°. De voordragt van de Plaatselijke Schoolcommissie omtrent de vervulling van de vacerende onderwijzersplaats aan eene der Stadsscholen.

Na deliberatie tot de behandeling der verschillende punten dezer voordragt overgaande, zijn als zoodanig in beraadslaging gebragt:

*a. De bepaling van het tractement en de toelage voor vuur, licht en schoonhouden der localen.*

Waarmede de Raad zich heeft vereenigd, en alzoo het tractement bepaald op *f* 800, en de toelage voor vuur, licht en schoonhouden der localen op *f* 250, even als bij den 3den onderwijzer in de Stads-Armschool, behoudens dat gedurende de bestaande vacature van 3den Stadsschool-Onderwijzer deze toelage op den bestaanden voet blijve genoten door dengenen die met de waarneming tijdelijk is belast.

*b. De benoeming door opklimming als zoodanig van den onderwijzer J. P. Lancel.*

Ook hiertoe wordt met algemeene stemmen besloten.

*c. Tot bepaling van het tractement en de toelage voor vuur, licht en schoonhouden, voor de door de bevordering van J. P. Lancel ontstane vacature.*

Hieromtrent door het lid Stoffels voorgesteld zijnde dat de Raad besluite dat het tractement van al de Stadsonderwijzers gelijk moge worden gesteld, is dit voorstel in rondvraag gebragt en met 13 tegen 3 stemmen niet aangenomen; voorts is met 15 tegen 1 stemmen, overeenkomstig het rapport besloten, het tractement vast te stellen tot *f* 700, en de toelage tot *f* 250.

Tegen het voorstel van het Lid Stoffels hebben gestemd de Leden Adriaans, ten Sande, van Outeren, van Kaathoven, Le Poole, Leembruggen, de Moen, Krantz, Sikkel Groos, Gevers, Lezwyn, Bucaille en de Voorzitter.

Voor, de Leden Siegenbeek, Stoffels en Luzac.

Tegen het voorstel van de Schoolcommissie heeft gestemd de Heer Luzac.

Terwijl laatstelijk omtrent het punt litt.

*d. Tot magtiging ter oproeping van daartoe bevoegden om naar deze vacature te dingen,*

besloten is de Schoolcommissie hiertoe te authoriseren, met bepaling dat zij later van den dag van het te houden vergelijkend examen mededeeling zal behooren te doen.

Eindelijk is besloten het adres van den Stads Schoolonderwijzer J. P. Lancel, om verhooging zijner jaarwedde, vroeger ingediend, buiten verdere dispositie te houden.

en 4°. De onderhandsche verhuring van het huis in de Wedsteeg.

En is, conform de ten deze overgelegde concept-voorwaarden, hiertoe besloten, en dit huis voor den tijd van een jaar en vier en een halve maand verhuurd aan Catharina Elisabeth van der Wilk, weduwe Jacob Rusterholtz, Werkster, wonende alhier, voor de som van vijftig gulden 's jaars.

Waarna de Vergadering is gesloten.

Te Leyden ter Boekdrukkerij van J. G. LA LAU.